ВЕЛИКИ РАТ 1914–1918: УЗРОЦИ, ПОСЛЕДИЦЕ, ТУМАЧЕЊА

Међународни тематски зборник
посвећен академику Драгољубу Р. Живојиновићу
(1934–2016)

Књига I

Приредио
Проф. др Александар Растовић

Филозофски факултет
Ниш, 2016.

Edition
NAUČNI SKUPOVI

Editor In-Chief
Professor Bojana Dimitrijević, Ph.D.

Editor
Associate Professor Aleksandar Rastović, Ph.D.

Editorial Board
Prof. Goran Maksimović, Ph.D., Faculty of Philosophy, Niš
Prof. Vladimir Alekseevich Volchek , Ph.D., Kemerovo State University, Russia
Prof. Polukhin Oleg Nikolaevich, Ph.D., Belgorod State National Research University, Russia
Prof. Dr. Sunčica Denić, Ph.D., Teaching Faculty, Vranje
Professor Milenko Sadzak, Ph.D., Faculty of Philologhy, Banja Luka, Republic of Srpska
Mile Bjelajac, Ph.D., Institute for Recent History of Serbia, Belgrade
Prof. Nada Jović, Ph.D., Faculty of Philosophy, Niš
Prof. Dejan Mikavica, Ph. D, Faculty of Philosophy, Novi Sad
Assoc. Prof. Uroš Šuaković, Ph. D, Faculty of Philosophy, Priština
Ass. Prof. Vladimir Barović, Ph. D, Faculty of Philosophy, Novi Sad
Ass. Prof. Aleksandar Životić, Ph. D, Faculty of Philosophy, Belgrade
Ass. Prof. Ionut Cojocaru, Ph. D, University Lumina, Bucharest, Romania
Prof. Radan Mihai, Ph. D, West University of Timisoara, Romania
Ass. Prof. Gürsoy Şahin, Ph. D, Afyonkarahisar Universitesi, Turkey
Assoc. Prof. Suleyman Seydi, Ph. D, Suleyman Demirel Universitesi, Turkey
Prof. Andre Gerolymatos, Ph. D, Simon Fraser University, Canada
Prof. Walter Epp, Ph. D, Lakehear University, Canada
Prof. Alessandro Vagnini, Ph. D, Sapienza University of Roma, Italy
Prof. Giuseppe Motta, Ph. D, Sapienza University of Roma, Italy
Natalia Niagolova, Ph. D, St. Cyril and St. Methodius University of V. Tarnovo, Bulgaria
Ass. Prof. Dimitry Ivanov, PhD, St. Cyril and St. Methodius University of V. Tarnovo, Bulgaria
Slavenko Terzić, Ph. D, Corresponding Member of SASA, Belgrade
Prof. Nenad Kecmanović, Ph. D, Faculty of Political Sciences, Banja Luka, Republic of Srpska
Jaroslaw Rubacha, Ph. D, University of Warmia and Mazury, Olsztyn, Poland
Andrzej Malinowski, Ph. D, Akademia Pomorska w Slupsky, Slupsk, Poland
Assoc. Prof. Aleksandar Rastović, Ph. D, Faculty of Philosophy, Niš, Institute of History, Belgrade
Prof. Sreto Tanasić, Ph. D, Institute of Serbian Language, SASA, Belgrade

Milena Kocić, Secretary of the Organizing Committee

Reviewers
Prof. Dr Gheorghe Onisoru, Stefan cel Mare University, Suceava, Румунија
Prof. Dr Mehmet Yavuz Erler, Ondokuz Mayis Universitesi, Samsun, Турска
Др Нина Быстрова, Институт российской истории РАН, Москва, Русија

Address
Faculty of Philosophy, Niš
18000 Niš
Ćirila i Metodija 2

Copyright © Faculty of Philosophy, Niš

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form, or by any means, electronic, photocopying or otherwise, without the prior written permission of the Publisher.

THE GREAT WAR 1914-1918: CAUSES, CONSEQUENCES, INTERPRETATIONS

International Thematic Collection
Papers in Honour of academic Dragoljub R. Živojinović
(1934-2016)

Book 1

Editor
Associate Professor Aleksandar Rastović, Ph.D.

Faculty of Philosophy
Niš, 2016

Биљана Б. Вучетић
Историјски институт
Београд, Србија

УДК 94(497)”1914/1918”
316.653(73:497.11+470)”1914”:070

СРБИЈА И РУСИЈА У АМЕРИЧКОМ ЈАВНОМ МЊЕЊУ У ЛЕТО 1914. ГОДИНЕ: ПРИМЕР *ЧИКАГО ТРИБЈУНА*

Циљ рада је да приближи становиште америчке јавности према догађајима на Балкану и у Србији, као и према понашању Русије у првим месецима избијања рата 1914. године. Рад је у највећој мери настао на извештајима угледног листа *Чикаго Трибјун,* који су били од изузетне важности, јер је највећи број исељеника српског порекла живео у Чикагу. *Чикаго Трибјун* се разликовао од осталих, често сензационалистичких новина, квалитетом новинских текстова и коментара. Велику пажњу *Чикаго Трибјуна* изазивала су питања узрока рата, и одговорности за рат, а однос према Србији је у највећем броју написа био благонаклон.

Кључне речи: Србија, Русија, Сједињене Америчке Државе, Први светски рат, јавно мњење, *Чикаго Трибјун*

Став америчког јавног мњења према догађајима на Балкану током јулске кризе 1914. године већ је био предмет истраживања историчара.[1] Драгољуб Живојиновић је истакао да су америчка влада и јавност били затечени сарајевским атентатом и неприпремљени за избијање европске кризе. Широка читалачка публика у САД није имала могућности да се упозна са дубљим значењем догађаја на Балкану који су прерасли у светски рат, јер су објашњења у новинама била углавном врло површна.[2] Објављене вести

1 Живојиновић Д, 1967. Став америчке владе и јавног мњења према догађајима на Балкану, 28. VI – 28.VII 1914, у *Југословенски народи пред Први светски рат, Зборник радова.* Београд: Научно дело, 231–260.; Sugar P. F, 1974. The European Crisis of June – July 1914 and Serbia in the press of the United States of America, у Чубриловић Васа (ур.) *Велике силе и Србија пред Први светски рат*, *Зборник радова приказаних на међународном научном скупу Српске Академије наука и уметности, одржаном 13–15. септембра 1974. године у Београду.* Београд: САНУ, 445–461; Ostojić – Fejić, Ubavka. 1994. *Sjedinjene Američke Države i Srbija 1914–1918*, Beograd: Institut za savremenu istoriju.

2 Живојиновић Д, *н.д*., 231–260; Драгољуб Живојиновић је проучавао став америчке владе према ситуацији насталој после сарајевског атентата на основу заоставштине пуковника Хауса, главног саветника америчког председника Вилсона за питања спољне политике, хартија америчког амбасадора у Лондону Волтера Пејџа и архивских докумената Стејт Департмента. Што се јавног мњења тиче, користио је већином новинске извештаје њујоршких листова, *Њујорк Тајмса* (*New York Times*), *Њујорк Трибјуна* (*New York Tribune*) и *Њујорк Ворлда* (*New York World*).

су биле оскудне, а о Србији се највише писало у штампи источних делова Сједињених Држава.

У квалитету, одабиру и презентовању информација предњачио је *Њујорк Тајмс*. Убавка Остојић Фејић је навела да је њујоршки лист испољио развијен политички слух у потрази за коренима европске кризе, као и да је изражавао симпатије према Србији која се супротставила ратоборној и агресивној Аустроугарској.[3]

Најпотпунију анализу ове теме урадио је Питер Шугар. Он је показао да је просечан амерички читалац знао веома мало о европским проблемима, а скоро ништа о Србији. Што се тиче става према Русији, скоро сви амерички листови су се слагали да у случају аустроугарске агресије неће напустити Србију, што ће сигурно довести до проширења сукоба.[4]

Највећи број исељеника српског порекла живео је у Чикагу. Сматра се да је током Првог светског рата око 15.000 добровољаца из Чикага отишло да се бори у српској војсци. Стога су извештаји угледног листа *Чикаго Трибјуна*, били од изузетне важности за исељенике са Балкана, јер су пружали информације о току аустроугарско-српског сукоба.

Чикаго Трибјун основан је 1847. године и био је један од најутицајнијих, али и један од највећих дневних листова у Сједињеним Америчким Државама. Пораст тиража на више стотина хиљада примерака дневно лист је доживео 1912. године, доласком Роберта Мек Кормика[5] за издавача. Чикашки лист је један од првих који је користио мрежу дописника из Европе, а фактографски материјал су пратили коментари уредништва.

Вест о атентату у Сарајеву осванула је на насловној страници *Чикаго Трибјуна* већ сутрадан, 29. јуна. У тексту су пренети детаљи атентата: на возило престолонаследника и његове супруге прво је неки Габриновић[6] бацио бомбу, коју је надвојвода одбио руком. После тог инцидента, Франц Фердинанд је обишао градску већницу, наставио пут аутомобилом, када је на њега пуцао осамнаестогодишњи српски студент, Гаврило Принцип. Младић је био добар стрелац, јер је са два хица погодио надвојводу и његову супругу. Премда је надвојвода увек носио непробојни прслук, то није помогло, јер је атентатор циљао право у лице.[7] Пошто је ухваћен, Принцип је изјавио да је бомбу набавио од анархиста из Београда, где је студирао, и негирао је да има

[3] Ostojić – Fejić, *n. d.*, 44–52.

[4] Sugar P. F, *n. d.*, 454, 459–461.

[5] Роберт Мек Кормик (Robert McCormick, 1880–1955) био је унук власника и оснивача *Чикаго Трибјуна,* Џозефа Медила. Као син дипломате, неколико година је боравио у Европи. Дипломирао је право на универзитету Јејл, а политичку каријеру у редовима Републиканске партије прекинуо је када је добио да управља *Трибјуном*.

[6] У питању је Недељко Чабриновић.

[7] Student Fires on Auto after Duke Blocks Boms. Francis Ferdinand and Duchess Killed in Bosnia's Capital, *Chicago Daily Tribune*, June 29, 1914, 1.

саучеснике. У тексту је наведено и да је српски посланик у Бечу претходно упозорио надвојводу Фердинанда да није мудро да посети Босну, јер је постојала опасност од немира и српских демонстрација. Новинар *Трибјуна* је подсетио да је талас незадовољства већинског српског становништва у Босни и Херцеговини против Аустроугарске покренут 1908. године, после анексије ових области. Анексиона криза је могла да изазове европски рат, сматрао је коментатор овог листа.

Чикаго Трибјун се разликовао од осталих, често сензационалистичких новина, квалитетом новинских текстова и коментара. За овај лист су, између осталих писали Фредерик Канлајф – Овен[8], као и Медил Мек Кормик[9], наследник и унук Џозефа Медила, оснивача *Чикаго Трибјуна*.

Фредерик Канлајф – Овен је писао под псеудонимом „Ex-Attache“. У тексту од 29. јуна 1914. године, „бивши аташе“ се питао да ли ће трагедија заправо донети мир Аустрији.[10] Узимајући у обзир да је атентат био акт бруталности, аутор се запитао да ли ће смрт аустроугарског престолонаследника утицати да се смање тензије унутар Двојне Монархије. Наиме, Франц Фердинанд је окарактерисан као „узнемирујући фактор“. Надвојвода се, наводно, снажно противио концесијама које је цар Франц Јозеф дао Мађарској, тежећи да је врати у оквире пре нагодбе из 1867. године, а цареву болест је искористио да узурпира моћ. „Бивши аташе“ је навео и да је Франц Фердинанд довео земљу на сам руб рата са Русијом, а у три наврата и са Србијом, као и да је водио непријатељску политику према Италији. Био је оличење непријатељске политике према Русији. Надвојвода није био

[8] Фредерик Канлајф – Овен (Frederick Cunliffe – Owen, 1855–1926), дипломата, новинар и уредник. Рођен је у Лондону као син сер Филипа Канлајф – Овена и мајке Баронице фон Рајценштајн. После школовања на универзитету у Лозани ступио је у британску дипломатску службу, која му је омогућила да борави у разним крајевима света, а најдуже у Египту. Дипломатску службу је напустио 1880. године, а 1885. је са супругом дошао у САД, где је постао писац чланака о значајним европским догађајима и личностима. Био је један од уредника у *Њујорк Трибјуну* од 1889, а недељом је писао едиторијале за *Њујорк Тајмс*. Био је један од оснивача „Pilgrim Society“, управник друштва св. Ђорђа у Њујорку и носилац официрских титула у Шпанији, Османском царству, Италији, Холандији и француске Легије части. Чланке је потписивао као ”Ex-Attache“, ”Fontenoy“, ”A Veteran Diplomat“. Био је носилац ордена Џорџа V (CBE –”Commander of the British Empire“), којим се награђује допринос цивила ратним напорима. Сматра се да је био ”најпознатији Енглез у САД“. Важио је за ауторитет у области међународних односа, а његова „блиска пријатељства укључивала су људе на највишим положајима у многим државама.” *Who`s Who in America: a biographical dictionary of notable living men and women of the United States,* 1913. vol.7, Chicago: A. N. Marquis &Co.

[9] Џозеф Медил Мек Кормик (Joseph Medill McCormick, 1877–1925), након што је дипломирао на универзитету Јејл 1900, постао је репортер, новина, издавач, и власник Чикаго Дејли Трибјуна. Био је потпредседник националног комитета Прогресивистичког покрета од 1912. до 1914. године и као њихов кандидат изабран је у Представнички дом 1912. и 1914 године. Доцније, постао је члан Конгреса (1917–1919). У Сенат је изабран 1919. године, где је службовао до смрти 1925. године.

[10] Assasinates Heir to Austrian Throne and Consort, *Chicago Daily Tribune*, June 29, 1914, 1.

омиљен, и у суседним земљама су га се плашили. „Бивши аташе“ је критиковао надвојводине покушаје да смањи моћ цара Франца Јозефа, преузимајући управу над војском. Управо је посета анектираним провинцијама Босни и Херцеговини протумачена као корак ка преузимању царског трона, а не као најављена службена тура. Веома је необична и изразита ненаклоност „бившег аташеа“ према надвојводиној морганатској супрузи Софији, која је тежила „да се издигне изнад положаја који је стекла рођењем, те је за то кажњена, попут српске краљице Драге“.[11]

Чикаго Трибјун је 30. јуна објавио вести од дописника из Сарајева који је јавио да су тврдње да је убиство аустријског престолонаследника резултат српске завере, довеле до немира у којима је много Срба настрадало и чија је имовина уништена. Демонстранти, углавном „муслимани најниже класе и хрватски студенти“ су носили слике цара Франца Јозефа и певали аустријску химну. Нападали су и уништавали српске радње, клубове, школе и приватне куће. Опљачкана је кућа посланика Јестановића[12], а уништен је и намештај у његовом хотелу *Европа*. До антисрпских демонстрација, како је навео *Трибјунов* дописник, дошло је и у Загребу.[13]

У тексту „Да ли ће се сударити Словени и Тевтонци“, коментатор *Чикаго Трибјуна* написао је да Аустрија чврсто верује да је завера за убиство њеног престолонаследника организована у Београду и да Србија сеје семе нереда у Двојној монархији са циљем уједињења јужних Словена: „Аустрија је захтевала да се Србија службено и јавно одрекне овог покрета и да га угуши у року од 48 часова. Србија је јуче дала одговор који није задовољио Аустрију. Тако је ова ствар постала криза, и армије се мобилишу. Русија, као словенска нација, постаје потенцијални ослонац Србије.“[14] Коментатор се надао да ће сукоб бити локализован, јер Француска, која је руска савезница не жели рат, баш као ни Италија, која је савезница Аустрије.

На насловној страни од 27. јула, појавио се текст под насловом „Аустрија натура рат; Српски посланик одлази; Почиње пуцњава“, у ком је дописник из Беча јавио да је српски посланик напустио аустријску престоницу, а да ће се за српске интересе старати руски посланик.[15] Дописник је јавио и да је генерал Путник, шеф српског генералштаба, ухапшен у близини Будимпеште. Процењивало се да ће Русија подржати Србију и пружити јој помоћ. Министарство спољних послова Русије Сазонов је обавестио немач-

[11] Исто.

[12] Ради се о Глигорију Јефтановићу (1840–1927), српском народном вођи, политичару, трговцу и велепоседнику из Сарајева.

[13] Mob Servians as Result of Royal Death. Croatians and Moslems Loot Many Houses in Sarajevo. Plot Laid in Belgrade, *Chicago Daily Tribune*, June 30, 1914, 1.

[14] Will the Slavs and Teutons Clash? *Chicago Daily Tribune*, Jul 26, 1914, 2.

[15] Austria Forces War; Serb Envoy Goes; Firing Begins, *Chicago Daily Tribune*, Jul 27, 1914, 1.

ког амбасадора да ће се Русија успротивити у случају аустријске инвазије на Србију. У Русији је расло расположење за рат, посебно у медијима, што је резултирало великим прословенским демонстрацијама на московским улицама.[16]

И на другој страници *Чикаго Трибјун* је наставио да се бави европском кризом. Аустријски посланик у Лондону је инсистирао да се разјасни умешаност Србије у атентат на престолонаследника Фердинанда. Службеник руске амбасаде у Лондону је изјавио да ће његова земља учинити све да дође до споразума између Аустрије и Србије, што је био и циљ разговора руског амбасадора грофа Бекендорфа, са представницима француске амбасаде и српским дипломатама. У тексту је јасно да се Русија трудила да на сваки могући начин подржи мирно решење кризе. Коментатор *Трибјуна* је закључио да ће руско јавно мњење узети у обзир равнотежу сила и да се неће ставити на страну Србије руководећи се искључиво осећањима.[17] На истој страни објављен је одговор Србије на аустријски ултиматум, који је Србија одбила.[18]

На трећој страни *Чикаго Трибјуна* од 27. јула објављен је текст „Бившег аташеа", који је знатно променио своје виђење атентата на аустријског престолонаследника као допринос миру у Европи.[19] Он је сматрао да је атентат организован у Београду, да српска влада и народ треба да прекину непријатељску политику и провокације према Аустрији, као и да је српска влада требало да прихвати ултиматум. У тексту се наводи да је неко од чланова српске краљевске породице био умешан у организацију атентата, и да је Србија спремна на рат јер је осигурала подршку Русије, која је већ имала агресивни став према поседима Двојне монархије. „Бивши аташе" је написао да је Србија пред банкротством, и да ратом жели да увећа своју територију.

Дописник *Чикаго Трибјуна* из Вашингтона је сазнао да је државни секретар Брајан дао инструкције америчком амбасадору у Бечу, Фредерику Пенфилду и посланику у балканским државама Чарлсу Вопицки, да помно прате ситуацију у Европи. Дописник је нагласио да је посебно тежак положај посланика Вопицке, коме је седиште у Букурешту. Дописник је јавио и да је неизбежан рат Аустрије са Русијом.[20]

Уводничар *Чикаго Трибјуна*, под псеудонимом „Виктор", 29. јула бавио се узроцима рата између Аустроугарске и Србије. Очигледан узрок било

[16] Исто.

[17] Holds Austrian Honor at Stake, *Chicago Daily Tribune*, July 27, 1914, 2.

[18] Servia's Answer to Ultimatum Which Austria Has Rejected, *Chicago Daily Tribune*, July 27, 1914, 2.

[19] Ex–Attache, Austrian Cause is a Just One, *Chicago Daily Tribune,* July 29, 1914, 3; Sugar P. F., *n. d.*, 455.

[20] American Envoys Watch, *Chicago Daily Tribune*, July 28, 1914, 2.

је убиство престолонаследника, које су починиле „безначајне особе“.[21] Он је нагласио да је Аустрија оптужила српске официре да су учествовали у организацији атентата, док је Србија је признала да постоје тајна друштва чија делатност је усмерена против Аустрије. „Виктор“ је потражио дубље узроке сукоба у аустријској анексији Босне и Херцеговине 1908. године, чину који је изазвао огромно незадовољство српских житеља, који чине већину становника ових области. Србији је остала једина нада да ће до Босне и Херцеговине доћи после распада Аустроугарске, што се очекивало након смрти цара Франца Јозефа. Аустрија је, како је навео „Виктор“, осујетила планове Србије да добије луку на Јадранском мору, страхујући да би Русија као „пријатељ и заштитник“ Србије такође могла да је користи. „Још једном је Србија попустила; морала је. Немачка је подржала Аустрију, а Русија није била спремна да се баци у ринг, посебно зато што су Енглеска, Француска и Италија нестрпљиво желеле да спрече ширење Балканског рата и одбиле да подрже српске захтеве“, писао је уводничар *Трибјуна* о Скадарској кризи.[22] У овом тексту, „Виктор“ је навео да је Русија покушала да помогне Србији против Аустрије, али да није била спремна јер се није опоравила од пораза у рату против Јапана. Он је сматрао да је огорченост Срба према Аустрији општенационална.

На насловној страни је осванuо и текст *Чикаго Трибјуновог* дописника из Санкт Петербурга „Цар одбио предлог да буде неутралан“, у коме се износи став да ће инвазија на Србију значити рат Русије и Аустрије.[23] У тексту се наводи и да је Русија упозорила Немачку да ће штитити интегритет Србије, баш као да се ради о руској територији. Дописник је јављао и да руска влада подстиче патриотске демонстрације подршке Србији. С друге стране, дописник из Берлина је у тексту „Немачка осећа да рат мора доћи“ пренео написе из званичних војних гласила који су исмевали како опремљеност, тако и способност руске војске.[24]

У истом броју објављен је и текст „Немачка колосална армија ће се покренути уколико Русија предузме ратоборан корак“, у ком се каже да Немачка одбија посредовање, и да ће се одмах укључити у сукоб на страни Аустрије, уколико Русија покрене своје трупе.[25] Наведено је и да у немачким војним круговима влада презир према руској армији, која јесте бројна, али јој недостаје немачка методичност, морал, вођство, наоружање и опрема.

[21] Launching of War Sets All Europe Trembling, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914, 1.

[22] Исто; Sugar P. F, *n. d.*, 455.

[23] Czar Rejects Proposal To Be Neutral, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914, 1.

[24] Germany Feels War Must Come, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914, 1.

[25] Germany's Colossal Army Will Move as Soon as Russia Takes Warlike Step, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914, 3.

Чикаго Трибјун је пренео изјаву Вилијама Рокхила[26], бившег америчког амбасадора у Русији и Турској, да је рат Аустрије и Србије природни резултат агитације словенских елемената, који желе да направе сопствену краљевину. Рокхил је рекао и да је Русија велика заштитница Јужних Словена, и да неће толерисати њихово уништење, и ради сентименталних, и ради политичких интереса. „Србија није желела рат. Она је у финансијском шкрипцу. Срби су отишли прилично далеко у прихватању аустријских захтева“, оценио је Рокхил.[27]

Занимљиво је да је *Чикаго Трибјун* у броју од 29. јула објавио превод едиторијала листа *Чикаго Јунајтед Сервиан* (*Chicago United Servian*), у ком се амерички Срби позивају у помоћ отаџбини.[28] Из Париза су у Чикаго стигле вести да се француска влада припрема за рат и да ће следити одлуку Москве.[29] Објава рата 28. јула, затекла је Парижане на улицама у патриотским демонстрацијама.

Медил Мек Кормик, уредник *Чикаго Трибјуна,* је написао одговор на текст „Виктора“, под насловом „Аустрија ратује да сачува своју будућност“. Мек Кормик је образложио да Двојна монархија не тражи обичну освету, већ је у питању рат за очување будућег територијалног интегритета тог великог етничког и политичког конгломерата. Кључ сукоба се налази у историји Европе у периоду од 1840. до 1880. године, када су се од аустријске територије одвојиле Италија и Немачка, што је налик на панславенску агитацију какву врши Србија.[30] Уредник *Чикаго Трибјуна* је сматрао да се Аустрија неће распасти само зато што њени становници говоре различитим језицима, већ због жеље Румуна у Трансилванији, Срба у Хрватској, Славонији, Босни, Херцеговини и Далмацији или Италијана у Тиролу да се припоје својим матицама у Румунији, Србији и Италији. Уредник је претпостављао да ће доћи до савеза Румуније, Бугарске и Србије са Русијом у циљу растурања Аустроугарске, поништавања Албаније и територијалних компензација за Бугарску. Опасност за опстанак Аустроугарске видео је у двадесетогодишњим немирима који потресају Хрватску, чији становници, „Србо–Хрвати“ (попут оних што живе у Босни, Херцеговини, Србији и Црној Гори) трпе велике политичке притиске као део Угарске. Мек Кормику се чинило да су упали „у грозницу у тежњи за обновом царства Стефана Душана“.[31]

---

[26] Вилијам Рокхил (William W. Rockhill, 1854–1914), дипломата, генерални конзул у Србији, Румунији и Грчкој од 1897. до 1898. године, амбасадор у Русији од 1910. до 1911. и Турској од 1911. до 1913. године.

[27] Says Slav Nation is Aim: Thinks Peace Far Away, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914, 3.

[28] Serb Editor Appeals to Countrymen, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914, 3.

[29] France Awaits Russia's Word, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914, 3.

[30] M'Cormick Medill, Austria Wars to Save its Future, *Chicago Daily Tribune*, July 30, 1914, 4.

[31] Исто.

Артур Сирс Хенинг, *Трибјунов* дописник из Вашингтона јавио је 31. јула, да Аустрија, Немачка, Француска и Русија ускраћују информације о развоју ратних дејстава од амбасадора Сједињених Држава, које се сматрају неутралном силом. Наиме, из Стејт Департмента је стигло обавештење да у току претходна четири дана ниједан дипломатски представник САД–а у Европи није обавештен од службеника државе у којој је акредитован, о стварном стању развоја ратних дејстава.[32] Такво стање било је неуобичајено за једну неутралну државу, посебно јер је у питању била заштита америчких грађана, али и државних интереса у зарађеној Европи. Поставило се и питање да ли је то генерални став према новој, демократској, дипломатији Вудро Вилсона, с обзиром да је Русија имала изванредну сарадњу са председником Теодором Рузвелтом. Постојала је и основана сумња европских нација, да ће се све информације које стигну у САД врло брзо наћи у новинама.

У броју *Чикаго Трибјуна* од 31. јула, изашао је текст „Узрок раздора показао се као загонетка за светске критичаре“, у ком је аутор изложио сумњу да је тешко сложити се око правог објашњења европске кризе.[33] У прилог оваквом гледишту наведене су пацифистичке и умерене изјаве аустријског министра спољних послова грофа Берхтолда, који се заложио за стрпљење, наглашавајући да рат против Русије неће донети ништа добро. У тексту је наведено да има и оних који мисле да Русија, чија је моћ опоравка изузетна, постаје сувише моћна и смела. Опоравак финансијских и војно-поморских ресурса Русије могао је бити изговор милитаристичкој струји у Аустрији да што пре поведе агресивну политику, па чак и по цену рата. Аутор је проценио да се у Шведској говори о „руској опасности“ и да у Немачкој рачунају да ће „медвед који хода као човек“ бити непријатељ на кога се мора рачунати у блиској будућности. Међутим, показало се да Русија није одговорна за избијање сукоба у Европи. *Трибјунов* колумниста се запитао шта се догодило са Бертхолдовим пацифистичким ставовима у току само неколико недеља. Објашњење сукоба није видео у сукобу Тевтонаца и Словена, нити пангерманизма са панславизмом. „Панславизам је, међутим, у ограниченом смислу, непогрешив доказ царевог дубоког интересовања за Србију и Црну Гору... Русија је увек иступала и поступала као патрон, пријатељ и заштитник Словена, посебно балканских.“[34] Циљ руског панславизма био је Константинопоље, за чије освајање је потребна подршка балканских држава. Рат би највише нашкодио Аустрији, јер њени словенски поданици имају сепаратистичке тенденције. Армија и морнарица могу бити аустријске, али становници Аустроугарске нису били Аустријанци. Стога се коментатор чудио ратном курсу који је заузела Двојна монархија.

[32] Henning Arthur Sears, Hide War Facts From U.S., *Chicago Daily Tribune*, July 31, 1914, 3.

[33] Cause of Strife Proves Riddle to World Critics, *Chicago Daily Tribune*, July 31, 1914, 3.

[34] Исто.

Већ у сутрашњем издању *Чикаго Трибјуна* колумниста се позабавио разлозима због којих би Русија ушла у рат.[35] Русију је видео као земљу која се не осврће на прошлост, већ стрпљиво чека свој моменат. „Русија је изгубила много битака, али никада није признала пораз. Њен садашњи став према аустријско-српском сукобу је строго логичан и у складу је са њеном политиком од болног и незадовољавајућег договора са Јапаном.“ Коментатор је оценио да руска дипломатија није била конзистентна према Балкану – после руско-турског рата дошло је до разочарења у Русији, јер је Босна предата Аустрији, а „мала словенска браћа на Балкану нису била довољно захвална“, нити су били поуздани инструменти руске политике, тако да се царска влада окренула ка Персији, а потом и ка Манџурији. Међутим, како је навео *Чикаго Трибјун*, после сукоба са Јапаном, Русија се окренула ка Двојној монархији, ширећи панславистичку пропаганду, посебно у Галицији, Буковини и Малорусији.

Руски интерес према „малој браћи“ је оживео за време анексионе кризе. *Трибјунов* колумниста је написао да је, премда није могла да помогне Србији у анексионој кризи, Русија показала да је „њено срце било на правом месту.“[36] Повратак руског присуства на Балкан се подударио са „кулминацијом пансрпске агитације против Аустрије – сарајевским злочином.“ Колумниста је навео и да је Русија сигурно саветовала Србији да прихвати све одредбе ултиматума, сем оне који су јој директно угрожавали њену независност. Међутим, деловало је да је Аустрија заузела агресивну позицију и одлучила се да уђе у сукоб, тако да Русија није имала избора. Коментатор је сматрао да Русија није нити вољна, нити спремна за рат, а уз то се налазила у страху од револуције. Међутим, улазак Русије у рат се подударао са осећањима руског народа. „Религиозна осећања, расна припадност, дуго неговане наде, историјске традиције и легенде, све се спојило да примора Русију да призна покрет Срба и њихових присталица на Балканском полуострву... скоро сваки Рус жели и очекује од своје владе да пружи пријатељство у заштиту балканским Словенима када су им права или имовина угрожене од стране неке велике силе.“ Закључак аутора био је да, премда је „руски сељак неук и неписмен, он зна да је Константинопољ био град царева и да је Русија природни наследник Византијског Царства, и апели за помоћ малој браћи са Балкана неће га оставити равнодушним“[37]. У складу са тим, очекивало се да поступа и руска влада.

Односи Русије са Тројним савезом били су тема и трећи дан заредом у *Чикаго Трибјуну*. У тексту од 2. августа, колумниста је потврдио потребу Русије да изврши мобилизацију, како би испунила историјску улогу према

[35] Russian Policy Seeks Expansion Over Neighbors, *Chicago Daily Tribune*, August 1, 1914, 5.

[36] Исто.

[37] Исто.

својој словенској сабрањи.[38] Претпоставља се да је Русија „извукла мач“, како би приморала Беч да ублажи своје захтеве и територијалне претензије. Међутим, с обзиром на то да међу европским силама постоје уговори о савезима, потез Русије је морао да изазове реакцију Немачке. Колумниста *Чикаго Трибјуна* је сматрао да је Тројни савез Немачке, Аустрије и Италије заправо грешка, заснована на непосредним потребама, која не представља логичан савез. Заправо, у почетку је био само усмерен против Русије, а оптерећен међусобним антагонизмима. Што се тиче Антанте, руско-француски савез се сматрао одбрамбеним, с циљем да очува европску цивилизацију. Антанта је била врхунац „трезвене дипломатије“ и служила је да промовише слободу и либерализам у Русији. По уговору, Енглеска није морала да пружи помоћ својим савезницама. Али, како је процењивао новинар *Чикаго Трибјуна*, Енглеска не би могла да толерише слабљење Француске, јер јој је у интересу равнотежа сила у Европи, коју нарушава „једна полусредњовековна сила која је јурнула у рат против мале државе која није могла да прихвати неразумни ултиматум.“[39]

Амерички војни стручњаци из Вашингтона су предвиђали да је Немачкој, чија се главнина флоте налазила у Балтику, главни циљ представљао Санкт Петербург. Немачка флота била је далеко супериорнија у односу на руску.[40] С друге стране, Аустрија је имала пуне руке посла са Србима, који су показали да се мудрим повлачењем може задржати непријатељ. Према предвиђањима *Трибјуновог* дописника, Русија би из стратешких разлога морала да пребаци војску из Москве ка Санкт Петербургу. Очекивало се да се први сукоби одиграју између немачких и руских трупа на Балтику. Најнесигурнија ситуација била је опасност од немира унутар руске војске.

Чикаго Трибјун је пратио и војне операције првих дана августа. Аустријске трупе су напале Русију у близини границе са Румунијом. Српска команда у Нишу је 8. августа саопштила да су аустријске трупе избачене из Семберије и да српска војска напредује ка Увцу.[41]

Велику пажњу *Чикаго Трибјуна* изазивала су питања узрока рата, и одговорности за рат. Као припадник неутралне државе, новинар се запитао да ли одговорност за рат лежи на Аустроугарској, која је реаговала на угрожавање своје династије од стране Словена, или пак на Србији, која је реаговала на аустријску анексију две покрајине које насељавају њени сународници. Једно од питања било је и да ли је Русија требало да се уздржи од реаговања на аустријску инвазију Србије и њено ширење дуж Јадрана. Подвлачећи своју неутралност, амерички колумниста није могао да оптужи

[38] Triple Alliance Calls Bluff of Russian Empire, *Chicago Daily Tribune*, August 2, 1914, 7.

[39] Исто.

[40] Goal of Germany is Russ Capital: Well on the Way, *Chicago Daily Tribune*, August 4, 1914, 3.

[41] Austrians Flee as Servian Foe Invades Nation, *Chicago Daily Tribune*, August 9, 1914, 3.

ниједну нацију за изазивање рата. Међутим, сматрао је да би европске државе без монарха и аутократије могле лакше да дођу до решења међусобних размирица. Главни кривци за европски рат, како је видео колумниста *Чикаго Трибјуна*, били су милитаризам и аутократија.[42]

У текстовима „Аустријанци истерани из Србије“[43] и „Руски марш у Немачку је опасан потез“[44] чикашки лист је пратио ратна дејства у Европи. Такође, поновљена је хронологија избијања рата, од уручивања аустријског ултиматума кроз објављивање делова руске „Наранџасте књиге“.[45] У питању је била комплетна руска дипломатска преписка, из које је било јасно да се руска дипломатија залагала за мир и организовање мировне конференције, што је Немачка бескомпромисно одбила.

Намеће се закључак да је *Чикаго Трибјун* имао озбиљан и аналитички приступ догађајима на Балкану, од сарајевског атентата до избијања ратних сукоба. Овај чикашки лист се издвајао едиторијалима и коментарима, јер су их писали образовани новинари, правници и бивше дипломате. Од 1910. године, када је власништво над листом преузео Роберт Мек Кормик, млађи брат уредника Џозефа Медила Мек Кормика, почела је да се обраћа пажња на спољнополитичке дописнике и анализе. Сам Роберт Мек Кормик је 1915. године, као ратни дописник *Чикаго Трибјуна*, отпутовао у Европу, где је интервјуисао цара Николаја, енглеског премијера Асквита и првог лорда Адмиралитета, Винстона Черчила.[46]

Премда се није стављао ни на чију страну, однос према Србији је у *Чикаго Трибјуну* у највећем броју написа био благонаклон. Углавном је преовладавало мишљење да је сарајевски атентат био само повод, да је Србији упућен неприхватљив ултиматум, јер је Аустроугарска морала да уђе у рат, како би очувала свој територијални интегритет, угрожен покретом Словена и Мађара. Антанта је описана као врхунац трезвене дипломатије у очувању равнотеже сила у Европи. У *Трибјуновим* колумнама већином се истицало да је Русија увек иступала и поступала као патрон, пријатељ и заштитник Словена, посебно балканских. Није било сумње да ће Русија ући у рат против Аустроугарске уколико ова буде напала Србију. Међутим, *Чикаго Трибјун* је скоро увек наглашавао да се руски цар Николај залагао за мир, јер је политичка ситуација у Русији била нестабилна.

---

[42] Causes of the War, *Chicago Daily Tribune*, August 17, 1914, 6.

[43] Austrians are Driven from Serbia, *Chicago Daily Tribune*, August 26, 1914, 4.

[44] Russian March into Germany Perilous Move, *Chicago Daily Tribune*, August 26, 1914, 4.

[45] Russia Blames Germany In Its “Orange Book“, *Chicago Daily Tribune*, September 19, 1914, 3.

[46] Отац браће Мек Кормик, Роберт Сандерсон Мек Кормик (Robert Sanderson McCormick), био је амбасадор у Аустроугарској (1901–1902), Русији (1902–1905) и Француској (1905–1907). Стога су његови синови користили дипломатске везе, посебно са Великим кнезом Николајем Николајевићем Млађим (1856–1929) и Великим кнезом Петром Николајевићем (1864–1931).

Извори и литература

American Envoys Watch, *Chicago Daily Tribune*, July 28, 1914.

Assasinates Heir to Austrian Throne and Consort, *Chicago Daily Tribune*, June 29, 1914.

Austria Forces War; Serb Envoy Goes; Firing Begins, *Chicago Daily Tribune*, Jul 27, 1914.

Austrians are Driven from Serbia, *Chicago Daily Tribune*, August 26, 1914.

Austrians Flee as Servian Foe Invades Nation, *Chicago Daily Tribune*, August 9, 1914.

Germany Feels War Must Come, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914.

Germany's Colossal Army Will Move as Soon as Russia Takes Warlike Step, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914.

Goal of Germany is Russ Capital: Well on the Way, *Chicago Daily Tribune*, August 4, 1914.

Живојиновић Д, 1967. Став америчке владе и јавног мњења према догађајима на Балкану, 28. VI – 28.VII 1914, у *Југословенски народи пред Први светски рат, Зборник радова.* Београд: Научно дело, 231–260.

Ex–Attache, Austrian Cause is a Just One, *Chicago Daily Tribune,* July 29, 1914.

Launching of War Sets All Europe Trembling, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914.

M'Cormick Medill, Austria Wars to Save its Future, *Chicago Daily Tribune*, July 30, 1914.

Mob Servians as Result of Royal Death. Croatians and Moslems Loot Many Houses in Sarajevo. Plot Laid in Belgrade, *Chicago Daily Tribune*, June 30, 1914.

Ostojić – Fejić, Ubavka. 1994. *Sjedinjene Američke Države i Srbija 1914–1918*, Beograd: Institut za savremenu istoriju.

Russia Blames Germany In Its "Orange Book", *Chicago Daily Tribune*, September 19, 1914.

Russian March into Germany Perilous Move, *Chicago Daily Tribune*, August 26, 1914.

Russian Policy Seeks Expansion Over Neighbors, *Chicago Daily Tribune*, August 1, 1914.

Says Slav Nation is Aim: Thinks Peace Far Away, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914.

Serb Editor Appeals to Countrymen, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914.

Servia's Answer to Ultimatum Which Austria Has Rejected, *Chicago Daily Tribune*, July 27, 1914.

Student Fires on Auto after Duke Blocks Boms. Francis Ferdinand and Duchess Killed in Bosnia's Capital, *Chicago Daily Tribune*, June 29, 1914.

Sugar P. F., 1974. The European Crisis of June – July 1914 and Serbia in the press of the United States of America, у Чубриловић Васа (ур.) *Велике силе и Србија пред Први светски рат*, *Зборник радова приказаних на међународном научном скупу Српске Академије наука и уметности, одржаном од 13.–15. септембра 1974. године у Београду.* Београд: САНУ, 445–461.

Triple Alliance Calls Bluff of Russian Empire, *Chicago Daily Tribune*, August 2, 1914.

France Awaits Russia's Word, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914.

Henning Arthur Sears, Hide War Facts From U.S., *Chicago Daily Tribune*, July 31, 1914.

Holds Austrian Honor at Stake, *Chicago Daily Tribune*, July 27, 1914.

Cause of Strife Proves Riddle to World Critics, *Chicago Daily Tribune*, July 31, 1914.

Causes of the War, *Chicago Daily Tribune*, August 17, 1914.

Czar Rejects Proposal to Be Neutral, *Chicago Daily Tribune*, July 29, 1914.

Will the Slavs and Teutons Clash? *Chicago Daily Tribune*, Jul 26, 1914.

Biljana B. Vučetić

SERBIA AND RUSSIA IN AMERICAN PUBLIC OPINION IN THE SUMMER OF 1914: THE EXAMPLE OF *CHICAGO TRIBUNE*

Summary

During the July crisis and in the first months of the WWI, reports of the renown American daily newspapers *Chicago Tribune* were of great importance because the largest number of immigrants of the Serbian origin lived in Chicago. *The Chicago Tribune* differed from others, often sensationalistic newspapers, by quality of its articles, comments and editorials. The editors paid much attention to the issues of the causes of the war and responsibility for the war and their attitude towards Serbia in general was benevolent. In the *Chicago Tribune*'s articles there mainly prevailed the opinion that the Sarajevo assassination was only a pretext for the war and that Serbia received an unacceptable ultimatum. The explanation was that Austria-Hungary had to go to war in order to preserve its territorial integrity threatened by the movement of the Slavs and the Hungarians. The *Chicago Tribune*'s columnists mainly emphasized that Russia always acted as a patron, friend and a protector of the Slavs, especially in the Balkans. It was doubtless that Russia would side with Serbia and enter the war against Austria-Hungary. However, the *Chicago Tribune* always stressed that Russian Tsar Nicholas II stood for peace, due to personal reasons, as well as because of the unstable political situation in Russia.

Key words: Serbia, Russia, The United States of America, the First World War, public opinion, Chicago Tribune